

TEK PARTİ DÖNEMİNDEKİ CHP PROPAGANDA ANLAYIŞINDAN PROPAGANDA VE YAYIN BÜROSU'NUN KURULUŞUNA

FROM THE UNDERSTANDING OF C.H.P. PROPOGANDA OF ONE PARTY RULING TO THE ESTABLISHMENT OF THE BUREAU OF THE PROPOGANDA AND PUBLISHING

Fahri SAKAL¹

Özet

Siyasal Partiler başarılı olmak için propaganda yapmak zorundadırlar. Demokrasilerde de totaliter rejimlerde de böyledir. CHP'nin tek parti iktidarı Türkiye'de 27 yıl sürmüştür. Parti o dönemde pek fazla propaganda yapmamıştır. Çünkü rakipsizdir, yarışma ihtiyacı duymamıştır. Ama Demokrat Parti kurulunca bir yarış başlamıştır. CHP bundan ötürü propagandaya ihtiyaç duymuştur. Böylece bu dönemde bir propaganda ve yayın bürosu kurmuş ve daha ciddi propagandaya başlamıştır. Ancak propaganda sloganlarını daha çok Milli Mücadele ve Atatürk üzerinde yoğunlaştırmıştır. Hâlbuki DP, C.H.P. ile mukayese edildiğinde daha etkili olmuştur. Çünkü D.P. politik propagandalarını daha ziyade halkın ihtiyaçlarını, adaleti ve ülke kalkınmasını üzerine dayandırmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnönü Dönemi, Cumhuriyet Halk Partisi, Siyasî Propaganda, Siyasî Partiler

Abstract

Political parties have to make propaganda to be successful. This is so in democracies and totalitarian regimes. The CHP's single-party rule lasted 27 years in Turkey. The Party (CHP) did not make much propaganda during these years. Because it has not had any rival. It hence has not needed any necessary to the competition. But when the "Demokrat Party" established a race (among the rival parties) took a start. It thus C.H.P. needed a propaganda. In so that the CHP established a propaganda and publishing bureau in this term and took a start more serious propaganda. However, the propaganda slogans have mostly based on focusing the national struggle and Atatürk. Nevertheless, the DP had becoming more influential comparing with C.H.P. Because of its political propaganda mainly based up on the people's needs, justice and the prosperity of the country.

Keywords: The Age Of İnönü, Republican People's Party, Political Propaganda, Political Parties

Giriş

Propaganda, Latince "*propoger*" kavramından türemiş; inandırmak, ikna etmek, üretmek ve yaymak gibi anlamları ifade eden bir terimdir. Kamuoyu oluşturma, kitleleri etkileyip belli bir yönde harekete geçirme ve bir düşünceyi benimsetme amacına matuf bir faaliyettir.² Başka bir tanıma göre "*propaganda fikir ve tutumları değiştirmek için*

¹ Prof. Dr Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, SAMSUN, fahris@omu.edu.tr.

² J. M. Domanach, **Politika ve Propaganda**, Varlık Yayınları İst. 1969, s. 7.

yapılan her şeydir."³ Devletler, iktidarlar, partiler, bazı kurumlar ve kişiler düşünce, faaliyet ve tezlerini hedef kitlelere yaymak için bu aracı kullanırlar. Özellikle siyasetin ideolojilere dayanmaya başladığı veya bilhassa seçimli rejimlerin yaygınlaştığı son asırlarda propaganda siyasî partilerin vazgeçilmez aracı olmuştur. Dolayısıyla her siyasî teşekkül ve parti başarılı olmak ve hattâ hayatta kalabilmek için propaganda, tanıtım ve benzeri faaliyetlere önem vermek durumundadırlar. Bu, dünyada böyle olduğu gibi Türkiye'de de böyle olagelmıştır. Ancak büyük değişim ve dönüşüm yapmayı hedefleyen partiler propagandaya diğerlerinden daha fazla ehemmiyet vermişlerdir.⁴ XX. Yüzyılda totaliter, otoriter ve demokrat bütün rejimler aynı şekilde propagandayı vaz geçilmez araç olarak ele almışlardır. Sadece gerçekleri değil, kendi kurmaca ve varsayımlarına dayalı fikirlerini de kitlelere kabul ettirmek için propagandaya başvurmuşlardır.⁵

Türkiye'de de partiler propagandaya önem vermişlerdir.⁶ İttihatçılarla başlayan propaganda geleneği Cumhuriyet döneminde gelişerek sürmüş, bazen hatiplerin maharetine, bazen teşkilatın ustalığına bağlı propaganda başarı veya başarısızlık hikâyeleri görülmüştür. Türk siyaset tarihinin en uzun süreli ve en köklü partisi olan CHP'nin de propaganda yaptığı biliniyor. 27 yıl boyunca devlete hâkim ve Cumhuriyeti kuran kadronun partisi olması hasebiyle bu işi en iyi yapanlar arasında olması gerektiği düşünülebilir. Muhalefetsiz⁷ geçen Tek Parti döneminde bir rakibe karşı yarışması gerekmediğinden bilinen türde siyasal partiler arası propagandayı pek düşünmemiştir. Devlet partisi olması, bütün kurumlara ve kitle haberleşme araçlarına hâkim bulunması, özellikle ağzı laf yapan, eli kalem tutan aydınların büyük bir kısmını bünyesinde toplaması, bu partinin propagandada çok iyi olduğunu akla getiriyor. Gerçekten

³ Engin Alçora, **Türkiye'de Siyasal Parti Propagandası (1946-1960)**, SAV. Yay. İst.2015,s. 97.

⁴ Dünya siyasî tarihi en totaliterinden demokratik olanlarına kadar bütün parti, hükümet ve devletlerin propagandaya çok önem verdiğini göstermektedir. Özellikle Süper güçlerin (ABD gibi) ve totaliter rejimlerin (Nazi Almanya'sı ve Sovyet Rusya) bu alanda çalışmalarını meşhurdur, ama bunlar konumuzun dışındadır. Bir örnek olarak Nazilerin propaganda teknikleri için bkz: Leonard W. Doob, Goebbels'in Propaganda İlkeleri, (çev. Ünsal Oskay) http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler_/42/418/4641.pdf. Komünizm veya Sovyet propaganda teknikleri için bkz. David E.Weingast, **Komünizmin İç Yüzü**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1977, s. 128-165.

⁵ Lasswell, Harold D. "The Theory of Political Propaganda", **The American Political Science Review**, Vol. 21, No. 3. Aug., 1927, s. 631.

⁶ E. Alçora, **Age**, s.147 ve sonrası.

⁷ Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Fırka örneklerini unutmamış değiliz. Bunların kısa ömürlü olması bir yana, özellikle SCF geniş kitleleri üç ay içinde CHP'ye göre daha fazla etkilemiş, bütün yurttaki teşkilatını henüz kuramamış olmasına ve yeterli propaganda yapamamış bulunmasına rağmen seçmenleri kendi saflarına çekmeye başlamış, ancak rejim düşmanlarını kışkırtma ve tahrikle suçlandığı için bizzat kurucularınca kapatılmıştır. Bkz. Çetin Yetkin, **Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı**, Karacan Yay., İst. 1982, s. 226; Fahri Sakal, **Ağaoğlu Ahmed Bey**, TTK Yay. Ank. 1999, s.48-60.

CHP'nin bazı mevzularda propaganda yapması kolay ve etkili oluyordu. Çünkü diğer alanlarda olduğu gibi propaganda işinde de devlet gücünü kullanıyorlardı. Millî Mücadele ve Atatürk'ün muazzam itibarından -haklı olarak- yararlanıyorlardı. Devletin resmi tezleri (ideolojisi) ile partinin görüşleri örtüştüğünden, rejim propagandası ile parti propagandası aynı oluyor; diğer bir ifade ile Millî Mücadeleci, vatani kurtaran, Atatürk'ün izinde olma adı altında propaganda yapmış oluyorlardı. Bu istikametteki bazı yazılarda bir taraftan ciddi inkılap/devrim konuları işlenirken, bazen "*Kâbe Arap'ın olsun Çankaya bize yeter*" gibi ifade ve zihniyetler açığa vuruluyor; diğer yandan da Diyanet İşleri Başkanlığı ve Müftülükler kanalı ile dinî duyguları okşamaya gayret ediyorlardı.⁸

Fakat Demokrat Parti kurulup halkın sosyoekonomik durumu, işsizlik, yatırım yetersizliği, aşırı devletçilik, adaletsizlik, polis ve asker devletinin ağır uygulamaları gibi konuları gündeme alınca, diğer bir ifade ile doğrudan vatandaşın cebine, haklarına ve hürriyetlere hitap edince halkın ilgisi daha çok bu partiye yöneldi. Demokratlar da Millî Mücadele'de bulunan ve 1946 yılına kadar CHP saflarında siyaset yapan kişiler olduklarından Millî Mücadele ve Atatürk üzerinden siyaset yürütmek CHP'ye oy getirmeye yetmemiş, 1950 seçimindeki yenilgiden sonra -kendi ifadeleriyle- propaganda da başarısız olduklarını düşünmüşlerdir.⁹

Türkiye'de ilk çok partili seçimin 1946 yılında yapıldığı biliniyor. Şaibeleri ile bilinen bu seçimde gerçekten çok baskılar yapılmış; C. Kerim İncedayı ve Rıfat Ateş yaptıkları meşhur oy gaspı ve seçim hilelerini¹⁰ itiraf etmişlerdir.¹¹ Bu vukuatlı seçimden sonra DP'nin, sandık güvenliği bulunmadığı gerekçesiyle seçimleri boykot

⁸ Kemal Atatürk'ün **Nutuk** adlı eseri ilk basıldığında bütün kanallardan halka dağıtılırken Diyanet İşleri Başkanlığı ve müftülükler bile bu işte kullanılmıştır. Kitabın taksitlerini müftülükler aydan aya Teyyare Cemiyeti şubelerine yatırıyorlardı. Bkz. Fahri Sakal, "Millî Mücadele'de ve Cumhuriyetin İlk Döneminde Propaganda ve Tanıtım Çalışmaları", **Atatürk Araştırma merkezi Dergisi**, C. XIX, S. 55, Mart 2003, sh. 90. BCA, **CHP K.** 490.1.0.0 /1427.714.1. Arşivde 714-722 arasında bu konuda bilgiler bulunmaktadır. Bazen de Hutbelerde Cumhuriyetin selameti için dua edilmesi isteniyordu. Bkz. BCA, **DİBK**, 051. V.05/.2.1.30. BCA, **DİBK**, 051.V 41/9.77.1. Ayrıca Y. Ziya Ortaç, Behçet K. Çağlar, Kemalettin Kamu ve Kâzım N. Duru gibi kişilerin propagandada kullanılacak metinleri ve Atatürk'ü "peygamber" olarak vasıflandıran, Süleyman Çelebi'nin Mevlid'ine nazire yaparak Atatürk için de Mevlid yazmalar görülmüştür. Bkz. K. Nâmi Duru, **En Büyüğümüz İçin**, Ulus Basımevi Ankara 1935, s.4-5. Ortaç'ın "Seçim Destanı" BCA, CHP K. 490.01/355.1490.1 (Metin için ek 2'ye bakınız).

⁹ BCA, **CHP K.** 490.01/ 227.895.4.

¹⁰ Bilindiği gibi oyları niçin çaldıkları sorulunca İncedayı iktidarı "Hasolara ve memolara" bırakmamak için bu işi yaptıklarını söylemiş; doğulu öğrenciler bunu kendilerine hakaret addederek protesto gösterileri düzenlemişlerdi. Bkz. Fahri Sakal, **Çok Partili Döneme Geçişte Tek Parti'nin Muhalefet Anlayışı**, Etüt Yay. Samsun 2008, s.114-118 ve 174-176.

¹¹ Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) İktidar ve Demokratlar C.2**, İletişim Yay. İstanbul 2012, s. 513-532, (İnönü'nün seçim yolsuzluğunu itirafı s. 528).

etmesi ve diğer propaganda hamleleri üzerine CHP de propagandaya dört elle sarılmıştır. 1947-50 arasında özellikle İnönü'nün liderliği altında ciddi propaganda hamleleri¹² ve çok partili hayata geçişi sağlayacak bir dizi değişiklikler yapılmıştır.¹³ Partilerin eşit şartlarda seçime katılması ve seçim/sandık/oy güvenliğinin sağlanması üzerine o ana kadarki fiilî ayrıcalıklarını kaybeden CHP, diğerleriyle aynı konumda yarışacağını anlayınca propaganda denen aracı hatırlamış; özellikle 14 Mayıs 1950'de muhalefete düşünce daha etkili propaganda için bir "komite" kurmayı ve bu işi daha tecrübeli ellere bırakmayı kararlaştırmıştır.

CHP o dönemde muhalefeti oluşturan "*karşı partileri*"¹⁴ takip ederek onlara karşı proaktif davranmak ve gerektiğinde cevap vermek istiyordu.¹⁵ Özellikle Demokrat Partilileri çok sıkıca takip ederek, onlar nerede ne yapıyor, onlara karşı ne yapmalı gibi hususlarda teyakkuz halinde bulunuyorlardı.¹⁶ Tatil dönemlerinde¹⁷ Demokratların propaganda gezisine çıkmalarını bile takip ediyorlar, hatta DP'lilerin gidecekleri yerlerin tam listesini önceden ele geçirememişlerse, gitmeleri muhtemel illere de genelgeler göndererek onlara "*durumu takip ederek gereken tedbirleri almanızı dilerim*" şeklinde yazılar gönderiyorlardı. Erzurum milletvekili M. Hüsrev Göle imzası ile 5.7.947 tarihinde böyle bir genelge Ankara, Antalya, Burdur, Aydın, Muğla, Kütahya, Denizli, Isparta, Mardin, Edirne, Tunceli, Bingöl, Eskişehir, Afyonkarahisar, Giresun, Ordu, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kars, Ağrı, Manisa, Muş, Bitlis, Siirt, Van, Hakkâri, Trabzon, Rize ve Çoruh illerine gönderilmiştir.¹⁸

CHP gerek Tek Parti döneminde, gerek Demokratlara karşı verdiği mücadeleler esnasında Millî Mücadele'deki rolünü daima hatırlatmış, Atatürk ve İnönü ile birlikte partinin millet ve memleketin kurtarıcısı olduğunu vurgulamış ve bazı millî değerleri daima kullanmıştır. Bunların arasında bazı sloganlar da vardır ki, bir partinin değil, herkesin değer vereceği sözlerdir. Dolayısıyla bunların partiye itibar ve oy kazandıracağı tartışma götürür. Bu konuda birkaç örnek:¹⁹

¹² F. Sakal, s. 87-101.

¹³ F. Sakal, s. 102-111.

¹⁴ O yıllarda CHP, kendi dışındaki partilere "karşı partiler", çok partililiğe de "çeşitli partiler rejimi" ifadesini kullanıyordu. Bkz. BCA, **CHP K.490.01/7.35.21**; **CHP K.490.01/10.54.12** ve **CHP K.490.01/10.53.15**.

¹⁵ BCA, **CHP K.490.01/7.35.21**

¹⁶ F. Sakal, s. 216-231.

¹⁷ Recep Peker bir genelgesiyle "bu yaz azadında seçim yerlerine gidecek sayılab arkadaşlara" köylere kadar giderek propaganda yapmalarını istemişti. BCA, **CHP K.490.01/10.55.15**.

¹⁸ BCA, **CHP K.490.01/7.39.8**, s.4.

¹⁹ BCA, **CHP K.490.01/228.900.1**, s.1.

"Hayatta en hakiki mürşit ilimdir. /Mücadelenin kuvveti ilimden ve çalışkanlıktan ibarettir. /Medenî hayat her şeyden evvel sıhhî hayattır. /Kendini tanı ve tanı. /Milletini sev ve sevdire. Dünü unutma, bu günü iyi anlarsın. /Görüşte bilgiye, gidişte ülkeye inanırız. /Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için. /Dağılan çöker, daima bir, daima toplu. /Türk vatanı bölünmez bir bütündür. /İmtiyazsız, sınıfsız bir milletiz. /Türk ordusu düşmana düşman, barışa dosttur. /Tembel adam iyi vatandaş değildir. /Bilen bilmeyeni yener. /Yarım iş bilmeyiz. /Biriz birliğiz. /Türk övün, çalış, güven. /Türk kadını en büyük inkılapçıyı sen doğurdun. /Türk gibi kuvvetli. /Tarihle yaşattız, en genç milletiz." Bunlar Tek Parti döneminin klasik sloganlarıdır. Ancak büyük sosyoekonomik sorunlarla uğraşan ve harp yıllarını çok geride bıraktığı için artık refaha ulaşmak isteyen bir toplumda bu kabil sloganların sıkça tekrarlanması bir yerden sonra halkı bıktırıyordu. Hattâ gazeteciler "devrim" ve "rejim" kelimelerini duyunca "hâlâ mı" diye bıkkınlıklarını gösteriyorlardı.²⁰ Aşağıdaki sloganlar ise şefleri, partiyi ve Millî Mücadele'yi öven mahiyetiyle etkili olabilir görünseler de bu propaganda tarzı Atatürk'ün son başbakanı Celal Bayar karşısında ne kadar etkili olabilirdi? Zira Millî Mücadele'de ve sonrası siyasi hayatta hep aynı ekibin içinde idiler ve Bayar her iki partiyi "aynı değere sahip bir paranın farklı yönlerine bakan iki yüzü" olarak tanımlamıştı.²¹ Bu Millî Mücadele, cumhuriyet ve liderleri simge olarak işledikleri sloganlar da şunlardır: "İnönü Türk birliğinin ta kendisidir. /Kemalizm yolumuzdur. /Büyük Millet Meclisi Türk iradesinin kaynağıdır. /Atatürk ile bizim kadar insanlık da övünsün. /Egemenlik ulusundur. Türk genci! Atatürk, Cumhuriyeti sana emanet etti. /İnkılabı seven yayar. /Halkın bağrından Müdafaa-i Hukuk, Müdafaa-i Hukuk'un bağrından Cumhuriyet Halk Partisi doğdu. /En büyük eserimiz Cumhuriyetimizdir. /İnandılar, dövüştüler, kazandılar... /Bıraktıkları emanetin nöbetçisiyiz. /Eskinin sonu Sevr, yeninin başı Lozan. /Halk evi kendi evin. /Altıok andımızdır. /Milli iktisadi cumhuriyet yarattı. /Türk topraklarında, sularında, Türk göklerinde Türk bayrağı. /Denk bütçe, düzgün ödeme, işte Cumhuriyet maliyesi. /Türk inkılabı Türkünür. /Cumhuriyet olmaz olur yaptı. /Dün bugünüme imreniyor, bugün yarınımıza imrenecek. /Her fabrika bir kale. /Buğday satın alan millet, buğday satan millet oldu.

²⁰ Komite üyelerinden İ. Rüştü Aksal'ın fikri. Ayrıca bkz. Korkmaz Alemdar, **İletişim ve Tarih**, İmge Kitabevi, İstanbul 1996, s.35-36.

²¹ Sakal, age, s. 197.

/Demir ağlarımız hudutlarımızı birbirine bağlıyor."²² CHP bunlar gibi sloganlarla halkı kazanmaya çalışmıştır. Ancak 27 yıllık iktidarın halka verdiği olumsuz kanaat ve bıkkınlık bu ifadelerle olumluya doğru değişir miydi? Birçoğu "*Türk'e Türk propagandası yapmak*"²³ denilebilecek "*Türk çalışkandır /tarihle yaşıttız...*" gibi sözler gerçekte halkı ne kadar etkilerdi? Bu sloganların müessir olması biraz da karşı partilerin kabiliyetsizliğine bağlıydı. Oysa DP'nin propagandası baskı, haksızlık, adaletsizlik, ekonomik sıkıntılar ve kalkınmada aşırı devletçiliğin sonucu duçar olunan hantal idare, ekonomik atalet ve yetersiz yatırım ortamı idi. Bunlar o dönemde halk indinde daha fazla karşılık buluyordu.

Propaganda işinde CHP'nin diğer bir zayıf yanı da ağır Osmanlıcadan kurtulalım derken, kimsenin anlamadığı yeni ve uyduruk kelimelerle halkın karşısına çıkması olmuştur. Ekteki (1.) belgede²⁴ Bursa Milletvekili Turgut Kartal'ın kimsenin anlamadığını söylediği parti yayınlarındaki dile birkaç örnek veriyoruz. Parti yazışmalarından²⁵ seçtiğimiz şu ifadelerle başlayalım: "*Şarkurul, şarbaylık, Bolu uray üyeleri, orta uram ocak başkanı...*", "*imzamı aşağıdaki şekilde atacağımı utunurum. (27.1.1935)*".²⁶ "*Sayınlı bay Recep Peker, yüce orununuzca bilinen...*"²⁷ Bu dilin yeni örneklerini CHP 4. Büyük Kurultay'ında onaylanan ve yayınlanan Program kitapçığından²⁸ veriyoruz: "*1931 kamutay seçimi dolayısıyla çıkarılan bildirikte saptanmıştır*" (s.1-2). "*Parti devlet şekillerinin en doğrusu bu olduğuna kanığdır*", "*Yurttaşların ferdiğ... haklarını barımak...*" "*Bu haklar devletin varlık ve otorite sınırı ile buçlanmıştır. Ferdiğ ve hükmiğ şahsiyetlerin kınavı kamuğasıya aykırı olmayacaktır*"(s.5). "*Parti ulus egemenliğı ülküsünü en iyi ve en sağlam surette imsileyen ve taplayan devlet şeklinin Cumhuriyet olduğuna kanığdır*" (s.6-7). "*İRde ve egemenlik kaynağı ulustur.*" "*...Arsuulusal değetlerde ve ilgilerde Türk sosyetesinin kendine özgü ıralarını ve erkin benliğini korumağı esas sayar.*" "*Kanun karşısında saltık bir eşitlik kabul eden... hiçbir klasa ayrılık tanımayan yurddaşları halktan ve halkçı olarak kabul ederiz.*" "*Türkiye ayrı ayrı klaslardan karışıt değil, özgür ertik sahipleri, endüstrieller, tecimerler ve işyarlar Türk ulusal kuramının başlıca*

²² BCA, **CHP K**, 490.01/..228.900.1, s.1.

²³ İfade Çetin Altan'ındır. Türkiye'de millî konuların istismarını anlatır.

²⁴ Bursa Deleşesi Turgut Kartal, **1947 Büyük Kurultay**, 20.11.1947. Üçüncü Birleşim, s.115.

²⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi BCA, **CHP Katalogu**, 490,01/ 268. 1067. 1.

²⁶ BCA, **CHP K**, 490,01/ 41. 173,5, no: 4. Bu kelimenin "utanmak" olmadığını anlıyor, ama anlamını bilemiyoruz. İlan etmek olmalı.

²⁷ BCA, **CHP K**, 490,01/ 634. 92,1.

²⁸ **CHP Programı**, Ulus Basımevi, Ankara 1935.

örgeñleridir. Bunlardan her birinin çalışması... kamunun hayatı ve genliği için zorağdır” (s. 8-9). “Asığlar, kapasite ve çalışma derecesine göre olur.” “Özel kınav ve çalışma esas olmakla beraber...”(s. 9). “Özel girişitin uğrayacağı zararın devlet tarafından ödem şekli gösterilecektir”(s.11). “Parti devlet yönetiminde tedbir bulmak için derecel ve evrimsel prensiple kendini bağlı tutmaz.” (S. 12). “Kredilerde üremi ve iskontoyu ucuzlatmak...” (s..13). “Ürün ve hayvanlarda çift yaraç...” “Bu otrulardan başka ergemize uygun yoldan kapsallanma, uzun ödelli bir kredifonsiye kipinin kurulması üretmenlerin ergelerine...” (s.16-17).“Üretmenlerle yoğaltmanlar arasında çıkabilecek asığ kavgaları...” (s. 20). “Çıkat işlerini tecimerlerin kınavlarını...”(s.21). “Hava taşıncılığı ve taşın araçlarında saltık kazanç...”(s.24). “Bayındırlık işleri pratik ve verimli bir taplama programına göre kovalanacaktır.” Şosa örüleri için dikel yönetler yurdun güvenlik ve savgası için...” (s.26). “Hayvan çoğaltım ve yeğriltimi...” (s.29). Vergi salnaklarını imkân olduğu kadar özürüt ve açlı olarak...(s. 31) “Tekit yönetgeler...(s.32). “Üsnomal bir önemle sarsılmaz dayanımını besleyen kutsal bir evindir.”(s.35). “Okullarda içinde buldukları çevenlerle ilgili olan ertik bilgiler verilecek.” (s.38). “Ulusal düzen ve yasavı, iç ve tüze örgüt ve kanunları ile koruyan...”(s. 47).“ Tutaklar ile kapsıkları ayırmağa ve hapsevlerini birer uslanma yeri haline getirmeğe çalışacağız.” “Türkiye’de cins ve klas fikirlerini yayma ve klas kavgası ergesi ile cemiyet kurulmayacaktır. Devlet özel yönetgelerle ve şarbaylıklarla devlete bağlı kurumlardan hizmet karşılığı aylık ve aktı alan buldukları işin sıfat ve özliğu ile cemiyet kuramazlar” (s.49-50). “Arsiulusal ergelerle cemiyet yapılamayacağı gibi, kökü yurd dışında olan cemiyetler de yasak olacaktır. (s. 51). “Vatan savgası ulusal ödevlerin en kutlusudur.”(s.52).

Bu yeni kelimelerden oluşan dille yapılan propaganda halk tarafından tam anlaşılabilir miydi? Atatürk zamanında 1934-1936 arasında kullanılan bu "sözcükler", belirtilen tarihten sonra kısmen terk edilmiştir. İşte Turgut Kartal'ın milletin anlayamayacağını düşündüğü dilde bunlara mümasil kelimeler vardı. Dolayısıyla bu yeni dil o zamanın Osmanlıcaya alışkın nesillerine tuhaf ve gülünç geliyor; dolayısıyla o dille icra edilen propaganda da başarısız olabilirdi.

1946 yılı Demokrat Parti ile yarışın başladığı ve propaganda anlayışlarını değiştirdikleri tarihtir. Aşağıdaki metin 20.10.1946 tarihinde ismi belirtilmemiş bir

partili uzmanca hazırlanmış ve Genel Sekreterliğe sunulmuştur:²⁹ Kısaltarak, ancak üslubunu ve içeriğini değiştirmeden yayımlıyoruz.

"CHP Genel Kurulunda 10. Büroya "propaganda, her vasıta ile haber alma ve verme ve siyasî tahrik" vazifeleri verilmiştir. Bu işlerin mahiyetlerini tavsif ve teşrih etmeksizin hangi yollarla ve nasıl yapılacakları hakkında hatıra gelen mühim noktaları aşağıda arz ediyorum:

"I-Propaganda: Her söz ve işlem propaganda hizmetinde kullanılabilir. Bu gün bu hususta en yaygın vasıtalar, a-sözle, b-yazı ile, c-resimle (afişle) propagandadır.

Sözle propaganda, etkisi hızlı, sürükleyici ancak geçicidir.

Bu nev'in kısımları

1-Hitabet: Tek partili rejimler hatip yetiştirme bakımından verimsizdir. Bunun için şimdiye kadar az hatibimiz olmuştur. Yeni çok partili dönemde hitabet istidadı olanlar kendilerini göstereceklerdir. Bu kabiliyetlerden yararlanmalı, aynı zamanda böyleleri yetiştirmeliyiz. Bunun için mevcut talimatname gözden geçirilmelidir.

2- Münazara: Şimdiye kadar tanımadığımız bir propaganda vasıtasıdır. Bir konuda farklı fikirde olan insanların fikir çarpışmasıdır. Münazaradan başka memleketler münakaşacı yetiştirmek bakımından çok istifade etmişlerdir. Bu münazaralar tarafsız hakemler huzurunda iki ayrı partili arasında yapılır. Bizde şimdilik buna imkan olmadığından, tali konularda kendi partililerimiz arasında bu münazaraları yaptırmak zorundayız. Üniversite talebeleri arasında bunu yapacağımız gibi, il ve ilçe merkezlerinde ve Halkevlerinde yapmalıyız. Bir yönetici, hakem bulunması ve sonunda görüşleri toparlayıp değerlendirerek parti esaslarına uygun bir sonuca bağlaması gerekir. Keskin ve parti esasları aleyhinde münakaşalara yol açmamak için mevzular umumi olarak genel sekreterlikçe belirlenmelidir.

Radyo: Türkiye'de radyo tektir ve devletin elindedir. Bu bakımdan radyodan büyük nispette politik istifade temin edemeyiz. Ancak bu mühim vasitadan hükümetin halk lehinde icraatlarını duyurmakla faydalanabiliriz. Bunun için hususi bir program yapılmalıdır. Bu hazırlanarak partimizin iktidarda iken yaptıklarını neşrettirmek ve hissettirmeden bu meyanda partinin hizmetlerini duyurmak yerinde olur. Mesela "geçmişte bugün" saatinde her akşam parti hükümetlerinin başardıkları işler anlatılabilir. Ayrıca şimdi düşünülen TBMM Saati de faydalı olabilir.

²⁹ BCA, CHP K, 490.01/..1393.624.1, s.1-5.

Resim (afiş): Bundan seçim zamanında muhaliflerimiz çok yararlanmışlardır.³⁰ Seçim gibi kısa süreli faaliyetlerde seri etkili bir araçtır. Ancak lüzumlu olduğunda kullanmak için şimdiden adamlarını yetiştirmek gerekir. Ancak çok dikkatli olunmalıdır, zira etkisiz resimler olumsuz etkiye yol açar. Geçen seçimlerde bunun örneklerini gördük.

Sinema: Bu asrın en büyük propaganda vasıtasıdır. Ancak bu vasıtadan sinema endüstrilerini kurmuş olan Amerika, İngiltere, Almanya, Rusya ve pek mahdut derecede Fransa ve İtalya istifade edebilmişlerdir. Diğer Avrupalı devletler bu vasıtadan ikinci elden ve ikinci dereceden faydalanmaktadır. Bizde de aşağı yukarı böyle olacaktır. Bu iki türlü olabilir.

1-Dışarıdan getireceğimiz filmlerden istifade: Havadis filmi, Öğretici film, seyyar film (köylerde gösterim) ve eğlence filmi. Bunları göstereceğimiz yerler Halkevleri olacaktır. Bu vesile ile Halkevlerine insan toplayabiliriz. Zamanla bu propaganda aletini işletmek için bir program yapılmalıdır.

2-Kendi çevireceğimiz filimler: Havadis, dokümanter ve kültür filmleri olacaktır. Bunlardan havadis ve dokümanter filmleri bilhassa faydalı olabilir.

Toplantılar:

1-Eğlence toplantıları: Bu toplantılarda mümkün mertebe politikadan kaçınılarak yalnız şahsi ve umumi sempati yaratmağa çalışılır.

2-Fikri toplantılar: Bunlar fikir adamlarının Halkevleri ve benzeri yerlerde yapacakları toplantılardır ki, bu toplantılarda partinin içtimai ve iktisadi esasları hissettirilmeden telkin olunur. Bunlar için müfettişlerimiz ilk elemanlarımız olarak akla gelmektedir. Diğer milletvekillerimizden de bu işi başaracak olanlar vardır. Bu milletvekillerinin bir listesini yapmalı ve mahrem tutmalıyız.

II- Her vasıta ile haber alma ve haber verme:

Burada söz konusu olan haber partimizi ve rakip partileri ilgilendiren haberler ile varlıklarını ve faaliyetlerini gizleyen kurumlar hakkında bilgi edinmektir. Bu hususta partimizin şimdiye kadar bir çalışması olmadığından bu işe derhal başlanmalıdır. Haber işinde en mutemet elemanlarımız müfettişlerimiz, milletvekillerimiz il ve ilçe teşekküllerimizdeki personelimiz olacaktır. Partiyi ve rakipleri ilgilendiren her haber

³⁰ DP'nin meşhur "yeter söz milletindir" yazılı dur işareti veren el şeklindeki afişini ve benzerlerini kastediyor.

Genel Merkeze bildirilmeli ve bu bilgiler incelenerek savaşçı ve savunmacı propaganda için kullanılmalıdır.

Genel sekreterlik ve il idare kurulları halkın umumi efkârını belirten malumatı edinmek için mutemetler de kullanabilirler. Partinin kuvvetlenmesi ve ideolojisinin yayılması için işe, zamana ve ferde göre karar alınmalıdır. Propaganda işinde birinci derecede muhatabımız partililer olup hedefimiz düşünce ve duygu birliği sağlamak için saflarımızı sıkıştırmak, ikincisi de milletin heyeti umumiyesinin partiye sempatisini sağlamaktır.

Tahrik: Tahriki ikiye ayırmak lazımdır: a-ajitasyon, b- provokation, kışkırtma.

Ajitasyon: Propagandanın fikirden ziyade hisse hitap eden kısmıdır. Ajitasyondan seçim ve yahut muayyen bir meselenin halka mal edilmesi gibi çok aktivite gerektiren zamanlarda istifade olunur. Bu işte başrol hatiplere ve afişçilere düşer. Kısa beyannameler de işe yarar.

Kışkırtma (provokasyon): Kışkırtma çok nazik bir ameliyedir. Sureti haktan görünerek karşı tarafın fikirlerini vakitsiz ortaya atmalarını veyahut doğrudan doğruya karşı tarafın zaafalarını meydana çıkararak yaymak kışkırtmacının vazifesidir. Bunu ancak çok zeki ve güvenilir kişiler yapabilir. Kışkırtma ve ajitasyonun şiarlarını genel sekreterlik verir.

10

Partimizde henüz bu işlerin kuvvetli bir teşkilatı ve geleneği olmadığından ilk ağızda bu işlerin tedviri için geniş bir kadro yapmayarak küçük, fakat emniyetli bir kadro ile işe başlanmalıdır. İki raportör ve bir sekreter ile bu iş yapılır. Bunların başlatılması için 10-12 bin liralık bir tahsisatın 1947 başından itibaren bütçeye konmalıdır.

Yazılı propaganda yayın bürosunun vazifesi dâhilinde olduğundan bu husus burada konu edilmemiştir. Partimizin bu birimi başka teşekküllerle daimi olarak işbirliği içinde olmalıdır. Bunun için propaganda, basın, yayın ve mesleki teşekküller büro şeflerinin her on beş günde bir kendi aralarında ve gerek görüldüğünde müşavir heyetleriyle birlikte toplanmaları yararlı olacaktır."

Görülüyor ki bu raportör partisini hatip yetiştirme, afişlerden yararlanma ve münazara gibi basit konularda bile yetersiz görüyordu. Bu görüş yöneticilerce de paylaşıyor olmalıydı ki 19.8.1948 tarihli bir belge belgenin gösterdiği üzere parti propagandasını tek ve yetkili bir merkezden yönetmek için bir komite kurmayı planladılar. A. Şükrü Esmer'e (Pent House North 444 East 52nd Street New York

22.N.Y./ USA.) yazılan bir yazıda, "*Partimiz propaganda ve basın teşkilatını yeniden organize etmek istiyoruz. Memleketimizde bu işte tecrübesi olan arkadaşlardan istifade edeceğiz*" ifadesiyle görüşleri sorulmuş; ABD'deki seçim mevzuat ve birikimi hakkında kendisinden bilgiler istenmiştir.³¹ Bu türden yazılar başkalarına da yazılmıştır. Bunu Cemil Sait Barlas'ın verdiği 29.1.1948 tarihli rapordan anlıyoruz.³² Barlas o tarihte Gaziantep Milletvekili ve Parti'de IX. Büro Şefi vazifesinde bulunmaktadır. Raporunda propagandanın genel ilkeleri ve yöntemi, Türkiye ve CHP özelinde yapılması gerekli ve mümkün olanlar, muvafık ve muhalif basın hakkında ayrıntılı malumat, tirajlar, İstanbul ve Ankara basınının siyasi eğilimleri, taşra basınının tutum ve eğilimleri, el ilanları, resmi ilanlar, diğer propaganda araçları, CHP'nin propaganda yaparken işlediği yanlışlar, meselâ "*karşı partiyi tenkit ederken bazı hatalara düşülmüş ve tenkit ölçüsüzlüğü yüzünden demokrasi hareketine karşı geliniyormuş gibi bir hava yaratılmıştır*" tespiti yapması gibi konular üzerinde durmuştur.

Demokrat Partili politikacıların takip edildiğini ifade etmiştik. İllere yazılan genelgelerle, onların nerede, neler yaptıkları bir bir takip edilmiş, hatta çoğu Osmanlıca harflerle³³ rapor edilerek Genel Merkeze bildirilmiştir. Isparta Valiliğine, İl İdaresi Genel Müdürlüğüne İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğünden yazılan 29 Kasım 1948 tarihli bir yazı³⁴ ile ildeki DP faaliyetlerinin takibi emredilmiş ve Adalet Bakanlığına malumat vermek için mitinglerdeki hitabelerin muhtevasının bildirilmesi istenmiştir. Bu yazıya cevaben Isparta'da kim ne konuşmuşsa satır satır yazılarak geri bildirim yapılmıştır.

İşte bu çalışmalar ve raporlar sonucunda propaganda konusunda "*acemi*"³⁵ olduklarını düşündüklerinden partili fikir sahiplerini bir araya toplayarak propagandadan sorumlu bir komite teşkil edilmesi kararına varmışlardır. Bu çalışmalar 1950 seçimi öncesi başlamışsa da, seçim sonunda muhalefete düşünce işi çok daha fazla ciddiye almaya başlamışlardır.

³¹ BCA, **CHP K**, 490.01/1393.621, s.7.

³² BCA, **CHP K**, 490.01/1393.621, s.10-21.

³³ O devrin insanları ilkokul tahsilini 1928 öncesi yapmış ve elleri Osmanlıca'yı daha seri olarak yazma maharetine sahip olduğundan elimizde böyle örnekler vardır. Bunları başka bir yazı konusu yapmayı düşünüyoruz. BCA, **CHP K**.490.01/355.1490.1 ve 490.01/10.51.14.5.

³⁴ BCA, **BKK K**. 030.01/..66.410.6. Bu yazı Emniyet Müdür Yardımcısı İhsan Sabri Çağlayangil imzalıdır.

³⁵ BCA, **CHP K**, 490.01/1393.623.1, s.8.

Bu meyanda 7.12.1950 tarihinde şu gündem ile toplanmışlardır:³⁶

- 1-Yabancı memleketlerdeki parti propagandaları hakkında izahat ve görüşme.
- 2-Partice yapılacak propaganda ve istihbarat işleri hakkında mütalaa ve teklif.
- 3-Merkezde kurulacak yardımcı tayın komitesi hakkında mütalaa ve teklif.
- 4-Bu mevzularda merkezce, taşraca takip edilecek usuller hakkında mütalaa ve teklif.
- 5-Memurlardan müteşekkil Yayın Bürosu hakkında mütalaa ve teklif.

Bu maddeleri görüşmek üzere Genel İdare Kurulu'nca belirlenen üyeler 15. 12. 1950 tarihinde toplantıya çağırılmıştır. Kasım Gülek'in Genel Sekreter olarak Parti Propaganda Komitesi'ne seçildiğine dair kişilere yazılan yazıda özetle şu ifadeler göze çarpıyor: *"İçinde bulunduğumuz dönemde Genel İdare Kurulumuz (GİK) bir Propaganda Komitesi kurmaya karar vermiştir. Bu konuda fikir ve mesailerinizden yararlanmak isteyen GİK zatiâlinizi Propaganda Komitesine üye seçmiştir. Parti Genel Merkezi'nde yapılacak Komite toplantısına teşriflerinizi rica ederim."*³⁷ Davetliler: İ. Rüştü Aksal, Reşat Şemseddin Sirer, Ahmet Şükrü Esmer, Sadi Irmak, İ. Hakkı Baltacıoğlu, Hakkı Tarık Us, R. Ahmet Sevensil gibi bilim ve sanat dünyasının önemli simalarıdır. Toplantıya katılanlar CHP'yi DP karşısında başarılı kılmak için fikir ve görüşlerini bildiren konuşmalar yapmışlardır. Komite üyelerine Kasım Gülek'in yaptığı konuşma Türk siyasi tarihi, CHP ve diğer partiler bakımından çok önemli bir gerçeği dile getirmektedir. İçtima zaptından Gülek'in propaganda acemisi olduklarını itiraf ettiği ve muhalefete geçtikten sonra propagandaya daha çok ihtiyaç hissettiklerini beyan eden şu sözlerini okuyoruz:

"Gerek fert gerekse parti olarak propaganda ve istihbarat işlerinin teknik taraflarını bilmiyoruz. Bu konuda bilgi ve tecrübemizin az olduğuna şüphe yoktur. Bu güne kadar, bu iş için merkezde kurulmuş ve devamlı olarak çalışan bir teşkilatımız da yoktur. Gerçi biz idare kurulu üyelerinden üç arkadaştan müteşekkil bir propaganda bürosu kurmuşsak da bu iş üzerinde müspet ve müessir çalışmalarda bulunmak için bir

³⁶ BCA, **CHP K**, 490.01/1393.623.1, s.18.

³⁷ BCA, **CHP K**, 490.01/1393.623.1, s.1. Kasım Gülek tarafından İ. Rüştü Aksal'a hitaben Parti Propaganda Komitesi'ne seçildiğine dair yazılan yazıda özetle şu ifadeler göze çarpıyor: *"İçinde bulunduğumuz dönemde Genel İdare Kurulumuz (GİK) bir Propaganda Komitesi kurmaya karar vermiştir. Bu konuda fikir ve mesailerinizden yararlanmak isteyen GİK zatiâlinizi Propaganda Komitesine üye seçmiştir. 15.12.1950 günü saat 11'de Parti Genel Merkezi'nde yapılacak Komite toplantısına teşriflerinizi rica ederim."*

yardımcı komite kurulmasına da lüzum ve ihtiyaç duyduk. İşte **bu tezgâhın**³⁸ nasıl kurulması icap ettiği ve ne tarzda çalışması lazım geldiği hakkında, kıymetli fikir ve mütalaalarınızdan faydalanmak için sizleri bu gün buraya davet ettik. Esasen muhalefete geçtikten sonra, propaganda ve istihbaratın bizim için ehemmiyeti ciddi artmıştır." Aynı toplantının kapanışında Gülek tekraren muhalefette propaganda ve istihbaratın CHP için önemli olduğunu vurgulamış ve Propaganda Komitesi'nin fikirleriyle bu işin ana hatlarını, gazetelerden, partililerin konuşmalarından, fısıltı gazetesinden nasıl faydalanmak gerektiğini tespit edeceklerini ve böylece parti propagandasını cazip ve etkili hale getireceklerini söylemiştir.³⁹

Toplantıya katılanlardan Reşat Şemseddin Sirer, kitlelerin ne istediğini bilmek ve o mevzuları işlemek gerektiğini, o günkü DP iktidarının muhalefette iken halkın neler istediğini iyi tespit edip ona göre propaganda yaptığını ifade etmiştir. Örnek olarak Almanya'da Nazilerin iktidara geliş sürecini göstererek "*muahede hükümlerini kaldıracacağız, Yahudileri tasfiye edeceğiz, işsizlere iş bulacağız, iktisadî durumu düzelteceğiz ve gençlik teşkilatı kuracağız*" diyerek Alman halkının içini sızlatan bu meseleleri gündemde tutarak iktidara geldiklerini söylemiştir.⁴⁰

Ahmet Şükrü Esmer konuşmasında mevzuun çok geniş ve kendisinin hazırlıksız olduğunu bildirerek bir hafta zaman ayırmak suretiyle etütlerini yapmaya imkan verilirse ikinci bir toplantıda gereken izahatı verebileceğini bildirmiş ve heyet bunu kabul etmiştir.⁴¹

Komiteye katılan Sadi Irmak DP'nin propaganda konusunda CHP'ye göre üstün olduğunu vurgulayarak konuşmasına başlamış ve şunları söylemiştir:

"1-Propagandanın kısa vadelerle tekrarlanması: Bayar muhalefette iken teşkilatına sürekli olarak üç ayda bir seçim yapılacağını söyleyerek partilileri sürekli hazır halde tutmuştur.

2-Radyo meselesi: Ulus bu konuda yayın yapmaktadır. Ama biz bununla yetinmeyelim ve meclisteki partilerin radyodan propaganda yapması hakkında kanun teklifi verelim.

3-Beyaz kulüp: Parti merkezindeki toplantı salonu çok mühim ihtiyaca cevap vermektedir. Buraya bazıları beyaz kulüp, bazıları da ayan diyorlar. Ne denirse densin

³⁸ Vurgu bize aittir.

³⁹ BCA, **CHP K**, 490.01/1393.623.1, s.8.

⁴⁰ BCA, **CHP K**, 490.01/1393.623.1, s.9.

⁴¹ Aynı yerde.

psikolojik bir ihtiyaca cevap veriyor. Buraya gelenler parti merkezi ve meclis faaliyetleri hakkında fikir edinip büyük şevk ve moral kazanıyorlar.

4-Fısıltı gazetesi: Buna bilhassa ehemmiyet vermeliyiz. DP muhalefette iken bunu çok iyi istismar etmesini bilmiştir. Biz de aynı yolda çalışmalıyız. Bugün iktidardakiler acaip karışık ticaret işlerine giriştikleri rivayet edilmektedir. Bunların fısıltı gazetesi halinde etrafa yayılması iyi olacaktır.

5-Ulus Gazetesi: Ben Ulus'un bu kavgacı neşriyatının devamına taraftarım. Böylece karşı tarafın taşkınlıklarından yılmış ve sinmiş partililerimize cesaret ve ümid verecektir.

6-Ankara Ajansı: Bu müesseseden iktidar çok yılmaktadır. Biz bu ajansı desteklemeliyiz. Ona çalışma imkânı vererek yardımlar yapmalıyız.⁴²

Bundan sonra söz alan İ. Rüştü Aksal DP'nin bu işlerde CHP'den daha kabiliyetli olduğuna katılmadığını söyleyerek, "Biz DP propagandalarının etkisiyle değil, 27 senelik bir bıkkınlığın reaksiyonu olarak iktidarı kaybettik" demiştir. Aksal'a göre geniş kitlenin massedebileceği konular propaganda aracı olarak kullanılmalıdır. Göbels'in dediği gibi: "Neyin propaganda edileceği, kime propaganda edileceği ve nasıl propaganda edileceği iyi tespit olunmalıdır. İtiraf ederek "biz üç arkadaş⁴³ bu işin henüz acemileriyiz. Gerçi Barlas bu konuda çalışmaktadır. Ben ve Dicleli arkadaşım henüz bu konuda hazırlıksızız. Geniş kitleyi ilgilendiren temel konu hayat pahalılığıdır. Sistemli bir şekilde ve sağlam esaslara dayanmak suretiyle bu mevzu üzerinde işlemek ve bunu istismar etmek bizim için mühim bir propaganda mevzuu olacaktır. Diğer bir kanaatim, biz hala DP'nin saldırgan propagandası karşısında savunmacı davranıyoruz. Onlar hakaret ediyor, biz cevap yetiştiriyoruz. Saldırmalıyız. Propaganda istihbarata dayanır. Nasıl bir istihbarat ağı kuracağımıza karar vermeliyiz" (s.11).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu parti merkezinde sürekli çalışacak bir komitenin kurulması gerektiğini söylemiş ve fikirlerini şöyle nakletmiştir: "1-Fertlerin tahteşşuuruna tesir: Propaganda bir öğretim işi değil, bir telkin işidir. Bu itibarla propaganda insan şuuruna değil, şuur altına hitap etmelidir. Bilhassa neler yaparak şuur altlarına tesir edeceğimizi araştırmalıyız. 2-Gruplara tesir: Kişilerin şuur altına tesir gibi, memlekette realite olan grupların (mesleki teşekküller, gençlik teşekkülleri, dini mezhep vs gruplar) da şuur altlarına hitap etmeliyiz. 3-Gazeteler: Bugün taşra

⁴² BCA, **CHP K**, 490.01/1393.623.1, s.10-11.

⁴³ İ. Rüştü Aksal, Vedat Dicleli ve C. Sait Barlas.

gazetelerinin yüzde seksene yakını Halk Partidir. Bunlara yazı, klişe haber göndermek, paraca yardım etmek ve böylece safımızda çalışmalarını sağlamak komitemizin vazifesi olmalıdır. 4-Konuşmalar: Merkezden tayin edilecek kişiler, merkezden belirlenen konular üzerinde sürekli konuşmalar yapmalıdır. 5- Temsiller: Halk temsililerine önem verilmelidir. Tuluat kumpanyalarından, Karagöz ve Meddah gibi vasıtalarından yararlanmalıyız. 6-Halkevleri: Bunlar şimdi gayri meskûndur. Komite bu kültür yuvalarını meskûn hale getirmelidir"(s.12-13).

H. Tarık Us ise komitenin hedeflediği faaliyetlerin "behemehâl" yapılmasının aciliyetini, Ankara Ajansı ile işbirliğini artırmak gerektiğini ve ona yardım edilmesini söylemiştir. Propaganda merkezdeki komite tarafından, istihbarat işi de Ankara Ajansı'nca yapılmalıdır. Ancak ona göre Propaganda Komitesi yerine Yayın Komitesi denmelidir. Zira propaganda ifadesi halk üzerinde pek hoş tesir uyandırmaz⁴⁴ (s.16). Us'a göre ise "şimdilik endirekt, seçime doğru direkt propagandalara geçmeliyiz".

Bu toplantıda belirlenen konular özet olarak şunlardır: 1-Propaganda mevzuu olarak geniş kitlenin massedebileceği mevzuların tespiti. 2-Gazeteler (İstanbul, İzmir, Ankara ve Anadolu gazeteleri). 3-Fısıltı gazetesi. 4-Radyo meselesi ve kanun teklifi işi. 5-Ankara Ajansı ve onunla iş birliği meselesi. 6-Beyaz Kulüp (ayan). 7-Propaganda da fertlerin ve grupların tahteşsuurunu hedef tutma işi. 8-Tedafüî propagandadan taarruzî propagandaya geçme işi. 9-Yardımcı yayın komitesi meselesi. 10-Partililer tarafından yapılacak propaganda konuşmaları 11-Çıkarılacak broşürler meselesi. 12-Propaganda ve istihbarat işlerini düzenlemek için yabancı bir uzman getirilmesi meselesi. 13-Memurlardan müteşekkil bir yayın bürosu kurulması işi.

Bu düşünceler doğrultusunda bir "*Propaganda Büroları Yönetmeliği*" hazırlanmış ve Genel İdare Kurulu'nun idaresi altında propaganda işlerini düzenlemek ve yürütmek için bir Propaganda Bürosu kurulmuş, başlangıç olarak İstanbul, Ankara ve İzmir'de şubeleri açılmıştır. Bir başkan, iki üye ve lüzumu kadar kâtipten oluşacak heyet her gün toplanacak ve faaliyetleri gizli tutulacaktır. Aylık faaliyetlerini her ayın ilk günü Genel Sekreterliğe göndermek zorundadırlar. İl ve ilçe parti teşekküllerinin de propaganda ile ilgili konuları bu büroya yazmaları genelge ile duyurulmuştur.⁴⁵

⁴⁴ Bazı batı toplumları da propagandayı halkı kandırmak gibi algılar ve alternatif isimler verirler. İngilizler ve ABD'liler daha çok "kamuoyunu aydınlatma", "bilgi verme" ve "seçim kampanyası" ifadelerini kullanırlar. Bkz. Alçora, s. 96.

⁴⁵ BCA, **CHP K**, 490.01/163.649.2.

Görülüyor ki 27 yıllık uzun iktidar döneminde sürdürdükleri sosyoekonomik politikalar, siyaset anlayışı ve kültür politikaları için kendilerine yönelik bir özeleştiri yoktur. Belki bu komitenin yetkisi dışındadır, ayrıca Millî Şafın politikalarında hata aramak o zaman için mümkün de olamazdı. Yalnız bir kişi (İ. R. Aksal) halkın 27 "senelik bıkkınlığından" bahsetmiştir. Komite'nin kararları doğrultusunda parti içinde düzenlemeler yapılmış ve "*demokratik cemiyet düzenimizin icabı olan bu mücadelede serbest tartışma, ikna ve propaganda vasıtalarını geniş ölçüde kullanmalı, yapmayı vaat ettiğimiz işleri halka açık olarak anlatmalıyız*" kararı teşkilata genelgelerle bildirilmiştir. Bundan sonra ülkenin her köşesinde partililerin nasıl propaganda yapacakları ayrıntılı olarak anlatılmış; il ve ilçelerde oluşturulacak mahalli komitelerin derhal Genel İdare Kurulu Propaganda ve Yayın Bürosu ile temasa geçmeleri istenmiştir.⁴⁶ Genel sekreterlik ile yazışmalarını da kurala bağlayan genelgelerin yayımlandığını da görüyoruz. 24.3.950 tarihli şu ifadeler buna örnektir: "*Kurulmuş bulunan propaganda komiteleri⁴⁷ parti teşkillerimizin bünyesi içinde birer faaliyet organı olduklarından(...) merkeze aksettirmek isteyecekleri dilek ve sair hususları, Genel Sekreterlik ile olan yazışmalarını doğrudan doğruya bağlı buldukları parti kuruluşları vasıtasıyla yapmalarını⁴⁸ istemişlerdir. Parti bu dönemde propaganda teşkilatını bütün köylere yaymaya gayret ediyordu. Bu, CHP bölge müfettişi ve il başkanlarına gönderilen 3.5.950 tarihli şu tamimden anlaşılıyor: "*Bütün köylerimizde sandık heyetleri ve propaganda teşkilatı yapılması evvelce rica edilmişti. Nüfusumuzun yüzde seksene yakınının yaşadığı köylerde yalnız teşkilat kurmakla yetinmeyerek bu teşekküllerin daima faaliyette bulunmasını temin için köylerimizin propaganda malzemesiyle teçhizlerine ve partili arkadaşlarımızın devamlı ziyaretleriyle milletimizin temel unsuru saydığımız köylü ve çiftçilerimizin uyarılmasına himmet buyrulmasını rica*" etmişlerdi.⁴⁹ Hilmi Uran Güneydoğu illerinde yaptığı konuşmada çok partili hayatın partisine olumlu etkisine temas ederek, "*çeşitli partiler rejiminin uyandırıcı tesirlerinden hisse alanların başında partimiz gelmektedir*" demiştir. Ona göre partide dayanışma bu sayede artmıştır. "*Partimizin, tek parti halinde çalışırken uyusukluğu ve hareketsizliği ne kadar tabii telakki edilirse, politika sahasında rakiplerle karşılaşınca**

⁴⁶ BCA, **CHP K**, 490.01/..10.51.14, S. 1-4.

⁴⁷ Teşkilatın adı Propaganda ve Yayın Komitesi olduğu halde Genel Merkez'in hâlâ "Kurulmuş olan propaganda komiteleri" ifadesi dikkate değer.

⁴⁸ BCA, **CHP K**, 490.01/..10.54.9, S. 1.

⁴⁹ BCA, **CHP K**, 490.01/..10.55.15.

derhal canlı ve enerjik bir durum almış olmasını da zaruri görmek icap eder.” şeklindeki ifadesinin ne kadar doğru olduğunu buradan görüyoruz.⁵⁰ Zira Tek Parti döneminde değil köylere gidip propaganda yapmak ve köylünün hal ve hatırını sormak, şehirlerde bile propaganda mahiyetli mitingler yapmıyorlardı. İnönü Batı Anadolu'ya yaptığı bir gezide uğradığı şehirlerde ya Halkevi veya Orduevinde birer konuşma yapmakla yetinmişti.⁵¹ Oysa şimdi köylerde bile propaganda yapmanın yollarını arıyorlardı.

İşi, kendilerinin de belirttikleri gibi tamamen "*propaganda, tahrik ve ajitasyon*" olmak üzere kurulan bu komite bundan sonra, o zamanki ifade şekliyle "*karşı partileri*" takip ediyor, haklarında bilgi toplayıp gerekenleri yapıyor veya ilgili makamlara bu bilgileri iletiyordu. Buna güzel bir örnek olarak 1948 başlarında milletvekili ödeneklerine yapılan zamma DP karşı çıkmasına rağmen, bazı milletvekilleri bu paraları almış ve DP içinde karşı çıktığı parayı almış olmanın verdiği ahlaki tenakuz tartışılmaya başlanmıştı. Bu konuyu CHP Propaganda Servisi derhal ele almış, bundan "*azamî şekilde faydalanma*" yolunu aramıştır.⁵² İllerdeki görevli heyet ve kişiler bundan sonra devamlı bu Komite ile yazışmış; bu konuda epeyce bilgi ülkenin her köşesinden Genel Merkez'e akmaya başlamıştır.

CHP Milli Mücadele'nin muzaffer kadrosunun partisi ve devlete tam hâkim bir kuruluş olarak 27 yıllık iktidarında Tek Parti sistemine göre bir propaganda uygulamış, daha fazlasına ihtiyaç hissetmemiştir. Ekseriyetle vatani kurtaran, inkılapları yapan kadro, Atatürk'ün ve İnönü'nün partisi olmak gibi kendisine imtiyaz sağlayacağına inandığı rollerini hatırlatmakla yetinmiştir. Dolayısıyla partililerin propaganda faaliyetleri şimdiki gibi değildi. Liderler yurt gezilerinde vilayet, belediye, halkevi ve varsa orduevine (bunlardan bir ikisine) uğrayıp orada bir konuşma yaparak ayrılıyordu. Tabii bu konuşmalar halka değil, partililere ve bürokrat elitlere yapılıyordu. Basını, aydınları ve dini kurumlar gibi politika dışı kalması gerekli olanları bile propaganda için kullanıyorlar; propaganda sembolleri daha çok millî konulardan seçiyorlardı.

CHP ancak çok partili hayat başlayıp da, DP'nin muhalefetini hissedince partiler arası yarışta başarı için propaganda denen bir olgu bulunduğunu o zaman hatırlamıştır. Bundan sonra düşünen beyinleri, bilim, fikir ve sanat adamlarını toplayarak bir

⁵⁰ BCA, **CHP K.** 490.01/227.895.4, s. 39-47. Fahri Sakal, "Bir Tek Parti Politikacısının Propaganda Konuşmaları: Hilmi Uran Örneği", *Turkish Studies*, Volume 2/4, Fall 2007, s.1320.

⁵¹ Bkz. İ. İnönü, **Defterler(1919-1973)**, C.I, YKY, İst. 201, s.435.

⁵² "Ödenek Zamları ve Demokratlar", **Cumhuriyet**, 9 Şubat 1948.

Propaganda ve Yayın Bürosu (Komitesi) kurdular. Bu komitenin ilk toplantısında propaganda faaliyetinde acemi olduklarını, DP'nin bu işi daha iyi yaptığını söyleyenler olduysa da, biz -Demokratların da onlardan ayrılan insanlar olduğundan hareketle- bu acemîlik düşüncesine katılmıyoruz. Mesele 27 yıllık iktidarın verdiği halktaki bıkkınlık (İ. R. Aksal'ın fikri), CHP'deki Tek Parti hantallığı, inkılapların muhafazakâr halkta oluşturduğu tepkiler, halkın anlamadığı dil kullanılması ve ekonomik olarak DP'nin daha mantıklı vaatler ve yeni ufuklar göstermesidir. Zira belirledikleri sloganlar inkılap, milli mücadele, Türkün kahramanlığı ve dünyanın bize gıpta etmesi gibi hamaset yanı ağır basan sözlerdir. Hâlbuki vatandaş bu sözleri değil, problemlerini çözecek somut vaatleri ve kalkınma planlarını duymak istiyordu. Propaganda Komitesi kurulduktan sonra köylere kadar bütün vatan sathını tarayarak propaganda unsuru olabilecek bilgileri toplayıp "*haber, ajitasyon ve kışkırtma*" gibi her yola baş vurmaya kararlaştırdılar. Halka karşı propaganda yöntemlerini "*tezgâh*" olarak adlandırmalarını da biz manidar bulduk. Bundan sonra yabancı uzmanlardan memurlara, köylülerden sanatçılara kadar herkesten propagandacı olarak yararlanmak için geniş kitleleri seferber etmeye çalıştılar. Yurt sathından her türlü bilginin bu Komite'ye akmasını sağladılar ve oluşan bu bilgi havuzunu değerlendirecek kişilerin hizmetine sundular. Daha dinamik, rakipleri takip edip onların hatalarından yararlanabilen bir yapıya kavuştular. Sonuç olarak Hilmi Uran'ın sözlerini yazıyoruz: CHP'nin "*Tek Parti halinde çalışırken uyusukluğu ve hareketsizliği ne kadar tabîi telakkî edilirse, politika sahasında rakiplerle karşılaşınca derhal canlı ve enerjik bir durum almış olmasını da*" o kadar tabîi görmeliyiz.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri:

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), **CHP Katalogu**, 490,01/ 268. 1067. 1.
BCA, **CHP K**, 490,01/ 41. 173,5.
BCA, **CHP K**, 490,01/ 634. 92,1.
BCA, **CHP K**, 490.01/..10.51.14.
BCA, **CHP K**, 490.01/..10.54.9.
BCA, **CHP K**, 490.01/..10.55.15.
BCA, **CHP K**. 490.01/227.895.4.
BCA, **CHP K**, 490.01/1393.623.1.
BCA, **CHP K**, 490.01/..1393.624.1.
BCA, **CHP K**, 490.01/..3.12.46.
BCA, **CHP K**, 490.01/..7.39.8.
BCA, **CHP K**, 490.01/..228.900.1.
BCA, **CHP K**, 490.01/355.1490.1.
BCA, **BKK K**, 030.01/.. 66.410.6.
BCA, **DİBK**, 051.V.05/..2.1.30.
BCA, **DİBK**, 051. V.41/..9.77.1.

Yayınlanmış Belge ve Tutanaklar ve Gazeteler:

- Cumhuriyet**, 9 Şubat 1948.
CHP Programı, Ulus Basımevi, Ankara 1935.
1947 CHP Büyük Kurultay Tutanakları, Ankara 1947.

Araştırma ve İnceleme Eserler:

- Alemdar, Korkmaz, **İletişim ve Tarih**, İmge Kitabevi, İstanbul 1996.
Alçora, Engin, **Türkiye'de Siyasi Parti Propagandası (1946-1960)**, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yay., İstanbul, 2015.
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/418/4641.pdf>.
Domanach, J. M. **Politika ve Propaganda**, Varlık Yayınları İst. 1969.
Duru, K. Nami, **En Büyüğümüz İçin**, Ulus Basımevi Ankara 1935.

- İnönü, İ, **Defterler (1919-1973)**, C.I, YKY, İst. 201.
- Koçak, Cemil, **Türkiye’de İki Partili Siyâsî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) İktidar ve Demokratlar C.2**, İletişim Yay. İstanbul 2012.
- Lasswell, Harold D. "The Theory of Political Propaganda", **The American Political Science Review**, Vol. 21, No. 3. Aug., 1927.
- Sakal, Fahri, "Bir Tek Parti Politikacısının Propaganda Konuşmaları Hilmi Uran Örneği", **Turkish Studies**, Volume 2/4 Fall 2007.
- Fahri Sakal, "Millî Mücadele’de ve Cumhuriyetin İlk Döneminde Propaganda ve Tanıtım Çalışmaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XIX, S. 55, Mart 2003
- Sakal, Fahri, **Ağaoğlu Ahmed Bey**, TTK Yay. Ank. 1999.
- Sakal, Fahri, **Çok Partili Döneme Geçişte Tek Parti’nin Muhalefet Anlayışı**, Etüt yay. Samsun 2008.
- Weingast, David E. **Komünizmin İç Yüzü**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1977.
- Yetkin, Çetin, **Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı**, Karacan Yay., İst. 1982

Ek:1. Bursa Delegatesi Turgut Kartal, 1947 CHP Büyük Kurultay, 20.11.1947 Üçüncü Birleşim, s.115.

A. Propaganda işlerimiz :

Bu sahada çok geri sistemle çalışıldığını kabul etmek zorundayız. Altı temel prensibimizi Halk dili ile, Halk'a açık bir şekilde anlatmamışsızdır. Çeşitli dergi ve gazete yayınlarının Ocak'lara gittiği zamanki durumu hakikaten fecidir.

Ocak'larda, Köy'lerdeki Ocak'larda, bandı çözülmemiş gazete ve broşür yığınlarını gazete ve propaganda işleriyle ödevli olanların bir kere görmelerini ve bizim tattığımız acıdan bir katre almalarını çok isterdik.

Henüz, okullarda daha yeni kullanılan ve Halk diline birhassa Köy'e yayılmıyan terimlerle dolu, ağır üslûplarla çeşitli konulardan bahsedilen bu basılı yazılar için verilen para ve emek çoğu heder oluyor. Göze ve kulağa hitap etmenin çarelerini arasaydık ruhlara girmenin daha kolay olduğunu gördük.

Ek:2

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

AKBABA
Siyasî Mizah Gazetesi
İstanbul, Ankara Caddesi No. 47
Telefon : 22129

İstanbul,194

SEÇİM DESTANI

-1-

Zurnalar çalınsın, davullar vursun,
Meydanlar açılsın: Seçim günüdür!
Rüzgâr bayrakları göğe savursun,
Neş'eler saçılsın: Seçim günüdür!

-2-

Arkadaş! Reyini aldın eline,
Kavuştun çok şükür son emeline!
Sandıklar süslenip dönsün geline!
Şerbetler içilsin: Seçim günüdür!

-3-

Girdinse on sekiz yaşına, yürü!
Dοδοđru sandığın başına yürü!
Yarını düşününe düşününe yürü!
Gafletten kaçılınsın: Seçim günüdür!

-4-

Ne sağımız vardır, ne de solumuz,
Kafamız düşünür, işler kolumuz,
Altı ok gösterir bize yolumuz,
O yoldan geçelim: Seçim günüdür!

-5-

Döğsün dizlerini fitne ekenler,
Bir ayak üstünde binbir sekenler!
O kızıl çalılar, kara dikenler
Kökünden biçilsin: Seçim günüdür!

-6-

Avrupa karanlık, Asya karışık,
Ne mutlu yuvanda yanıyor ışık!
Desinler: Türk oğlu yurduna âşık!
Düşmanlar küçülsün: Seçim günüdür!

-7-

El ele verelim dünyaya karşı,
Boşalsın mahalle, yürüsün çarşı!
Çınlatsın gökleri İstiklâl Marşı!
Neş'eden uçulsun: Seçim günüdür!

-8-

Zurnalar çalısın, vursun davullar!
Yürüsün genç kızlar ak saçlı dullar!
Gün görmüş dedeler, gürbüz oğullar!
Bayraklar açılsın: Seçim günüdür!
Âşık Ortaç

Ek:3

CUMURİYET HALK PARTİSİ
Genel Sekreterliği

Sayı
4/788

ANKARA : II/6/936

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Bu yaz azadında seçim yerlerine gidecek olan Saylav arkadaşlarımızın bulunacakları bölgelerde yılın teşrii çalışmalarından hükümet ve parti için önemli olan noktalarda halkı aydınlatmalarını ve Parti ile Halkevlerimizin genel durumlarını da münasip şekilde gözden geçirerek Parti çalışmalarımız için faydalı görecekları noktaları dönüşlerinde lütfedecekleri raporla bildirmelerini rica ederiz.

Azad sonunda güler yüzle buluşmamızı temenni eder,
sevgi ve saygılarımı sunarım .

C.H.P. Genel Sekreteri
Kütahya Saylavı

M. Peker

490	01			3	12	46
-----	----	--	--	---	----	----